

Horváth Zoltán: Lakótelepi művelődés Kiss Ernő: Láthatatlan művelődési ház panelországban - A szegedi lakótelep közművelődés történetének vázlata című könyvéről



Amíg (nagyon helyesen) a kistelepülések közművelődése felé egyre nagyobb a szakmai figyelem, addig a városi lakótelepek közösségeivel viszonylag kevés szakirodalmi, vagy tudományos munka foglalkozik. Holott egy-egy paneltömbben sokszor akár többen is élnek, mint egy kisebb községben, és míg a városi kulturális és művelődési központok kiszolgálják a lakótelepeken élők kulturális igényeinek egy részét, sok településen nincs konkrét intézmény ezeken a városrészeken, és jóval kevesebb a közösségfejlesztő, építő tevékenység, mint amire szükség lenne. Holott minderre valós igény lenne, hiszen a lakótelepek sokszor egymástól is eltérő mikrotársadalmakat is jelentenek, eltérő, sajátos és az egész településre nem jellemző társadalmi igényekkel, sajátos történettel, akár szokásokkal. A témával kapcsolatos szakirodalmak száma kevés. Országos, átfogó publikációt nem is találunk, de még egyes városok lakótelepeire koncentrálókat is alig (pl. Demény, 2013).

A Kiss Ernő által kiválasztott téma ezért is egyedülálló és hiánypótló, hiszen új könyvében minden olyan kezdeményezésről, amely a szegedi lakótelepek közösségei felé irányult, vagy irányul legyen szó a klasszikus népművelő rendszer kísérleteiről, a lakóklub mozgalomról, a lakótelepi iskolák, egyházi, civil szervezetek törekvéseiről.

A szerző 1954-ben született Szegeden. A népművelő tevékenységén túl, mint művészeti író is számontartott. Több tanulmány és cikk szerzője (írt például Dér Endréről, Rózsa Jánosról, Szécsi Józsefről, Szatmári Gézaról, Vántus Istvánról, a bioépítészetéről), amelyek olyan fórumokon jelentek meg, mint a Szeged folyóirat, a Dél-Alföld, a Szegedi Szépírás. Számos kötetet is közreadott, illetve a Szegedtől Szegedig antológia több évfolyamának szerkesztője volt.

A hét fejezetből álló kötet bevezetőjéből kiderült, hogy a könyv megjelenését egy négyrészes tanulmány sorozat előzte meg, amelyeket további szakaszok egészítettek ki. Az első, A „láthatatlan

művelődési ház” objektumai a szegedi lakótelepeken című fejezet összegzi a szegedi lakótelepek történetét a létrejöttüktől kezdődően, így megismerhetjük a Tarján, vagy az Odessza alakulását. (bővebben Karancsi et al., 2020) Az 1980-as évek legelején itt indította el klubját a Vöröskereszt, amelynek keretében nyugdíjas-, alkoholelles klub, mozgássértültek klubja indult el, tehát már éledezni kezdett a városrészen egyfajta civil jellegű közösségi szerveződés. Ugyancsak ebben az időszakban indultak el olyan más klubkezdeményezések, amelyek az évtized végéig a szegedi közművelődési rendszerbe tudtak ágyazódni (Bartók Béla Művelődési Központ Odesszavárosi Klubjaként). Más közösségi kezdeményezések mellett (pl. Galaktika Tudományos-Fantaszikus Klub) a '80-as évek végére már megjelentek a közéletibb kezdeményezések is, mint az Erdélyi Kör. Az időszakban a közösségeket megmozgató sport, fúvószenei, egyéb kulturális és szabadidős rendezvények is megjelentek. Jelentős formáló szerepük volt a lakótelepi köznevelési intézményeknek, egyházi szervezéseknek is, de a második, Közművelődési szakemberek és önkéntes közösség-szervezők a lakótelepeken című fejezet számba veszi azokat a szervezőket is, akiknek a munkája ezekben az időkben meghatározó volt. Ilyen személyiség Pintér Tibor pedagógus, aki az ország más városaiban működő szakemberekkel is felvette a kapcsolatot és tájékozódott a lakótelepi művelődés lehetőségei, irányai iránt, hogy aztán ezeket Szegeden is megtudja gyökereztetni. A harmadik rövid fejezet az eddigiekre reflektál, a negyedik viszont az országos lakóklub mozgalom helyi vetületeit foglalja össze. 1982-ben az Országos Közművelődési Tanács, a Hazafias Népfront, valamint a Művelődési Minisztérium hirdetett pályázatot lakótelepi kihasználatlan helyiségek közösségi funkcióra való átalakítására, és működtetésére, melyhez több szegedi panelház is csatlakozott, így sikerült edzőtermet, barkácsszobát, de akár számítógépes klubot és kábeltelevíziót (Tarján TV) is létrehozni. Az országos pályázati forrás még egy évig állt rendelkezésre, aztán elhalt a kezdeményezés, a beszerzett eszközök amortizálódni kezdtek és a szervezői lelkesedés is alább hagyott, így pár kivételtől eltekintve ez a kezdeményezés is elhalt.

A könyv ötödik fejezete a rendszerváltástól az ezredfordulóig foglalja össze a témához kapcsolódó történéseket. A '90-es évek Szegeden is a közművelődés visszaszorulását, leépülését hozta. Ekkor a pár említett közösségi és minimális infrastruktúra is leépült, amely a közművelődéshez köthető volt. A következő fejezet már az elmúlt időszakról szólva összegzi mindazt, ami 2021-ig történt. Habár hagyományos közművelődési intézmény és épület ebben az időszakban sem létesült, a funkciót valamennyire betöltötték a lakótelepi fiókkönyvtárak, vagy például a tarjánvárosi plébánia közösségi háza.

Az utolsó, hetedik fejezet már a mával, a 2021-2022-2023-as évekkel foglalkozik. Továbbra is jelen vannak és fontos közösségformáló erővel bírnak a közoktatási intézmények, amelyek rendezvényközpontokként, kulturális programok szervezőjeként és színtereként is fellépnek. A MASZK Egyesület által működtetett Megálló Községi Ház civil közösségfejlesztő tevékenységével, alternatív programjaival emelkedik ki. Szintén civil működtetésű, az Ágota Alapítvány által fenntartott Ágota Kulturális és Községi Központ részben gyermekvédelemmel foglalkozik, de az épületben találhatunk játszóházat, van könyvtárunk és gyakran rendeznek kulturális eseményeket (gyermektáborok, ismeretterjesztő előadások, vallási és nemzeti ünnepek) is. Némileg hasonló profillal rendelkezik a Fatima Ház Alapítvány Napsugaras Alkotóháza, amely szintén azzal a céllal jött létre, hogy szegénységben lévő gyermekek és fiatalok számára délutáni programokat, táborokat szervezzen. A Tarjáni Információs Pont 10-30 fős rendezvényeket képes kiszolgálni. Különleges színtér a Makkosházi Községi Kert. A szegedi községi kertekről született már külön tanulmány (Bende, 2017), ám Kiss aktuális, friss interjút készített a hely koordinátorával, amely betekintést enged ebbe, a hazánkban még mindig újszerűnek számító községi, szabadidős formába. A felsorolásból nem maradhatnak ki a lakótelepi nyugdíjasklubok, vagy a Tarjáni

Önkéntes Körből kinővő Lakótelepi Emberek Érdekképviselői Társulása.

A kötetet 18 oldalnyi színes fénykép zárja, amely az említett helyszíneket mutatja be az olvasó számára.

Felhasznált irodalom:

- Bende, Cs. (2017). Szeged lakótelepeinek közösségfejlesztése közösségi kertekkel. Településföldrajzi Tanulmányok, 6 (1), 24–40.
- Demény, E. (2013). A lakótelepi megújulás lehetőségei a közterek, közösségek és a helyi identitás vonatkozásában a pécsi uránvárosi folyamat példáján keresztül. Tudásmenedzsment, 14(különszám), 36–48.
- Karancsi, Z., Hornyák, Sz., Szalma E., Kormos A., Oláh F. & Horváth G. (2020). Lakótelepek esztétikai értékelésének kísérlete szegedi mintaterületek alapján. Földrajzi Közlemények, 144 (3), 311–332.